

**პედაგოგის როლი სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების
მქონე მოსწავლის განვითარებაში**

*რომან სამხარაძე, პროფესორი
მედეა თევდორაძე, პროფესორი
იანინა გიგბერია, დოქტორანტი
მაია ქევხიშვილი, დოქტორი ინფორმატიკაში*

რეზიუმე

The role of teachers in the progress of children
with special educational needs

*Ianina Gigiberia, Doctoral
Roman Samkharadze, Professor
Medea Tevdoradze, Professor
Maia Kevkhishvili, Doctor*

Summary

სტატიაში წარმოდგენილია საკმაოდ სერიოზული საკითხი - აუტისტური სპექტრის აშლილობის მოსწავლეთა სასწავლო პროცესის დაგეგმვა, წარმართვა და შეფასება. მასწავლებლებისთვის შემუშავებულია საერთაშორისო კვლევებზე დაფუძნებული რჩევები. იმისათვის, რომ მასწავლებელმა შეძლოს აუტისტური სპექტრის აშლილობის მოსწავლეთთან სასწავლო პროცესის წარმატებით განხორციელება ისე, რომ სასწავლო პროცესი კლასის დანარჩენი მოსწავლეებისათვის მორგებული იყოს წლის ბოლოს მისაღწევი შედეგების მიღებაზე, საჭიროა მასწავლებელთა სერიოზული გადამზადება და მათი ჩვეული პრაქტიკის ჩანაცვლება დიფერენცირებული სასწავლო გარემოს შექმნით. უნდა მოხდეს მასწავლებელთა დაოსტატება იმ კუთხით, რომ გაკვეთილები დაიგეგმოს თითოეული მოსწავლის საჭიროებისა და მისი შესაძლებლობის გათვალისწინებით. პროცესი მნიშვნელოვნად ეფექტური იქნება საინფორმაციო ტექნოლოგიების სასწავლო პროცესში აქტიურად ჩართვით. არსებული პრობლემის მოგვარებას უფრო მეტად შეეწყობა ხელი მასწავლი პროგრამების შექმნითა და მიზანმიმართული გამოყენებით.

In this statement quite serious issue - as planning, organization and assessment of learning process for children with autism spectrum disorders is discussed. There are presented international research-based recommendations for teachers. Serious retraining of teachers and replacement of their practice by organizing differentiated learning environment is needed for successful conduction of the learning process for children with autism spectrum disorder, adequate also for the rest of pupils to reach the results planned by the end of the year. Teachers should have relevant qualification to plan the lessons taking into account needs and ability of each pupil in the class. The process could become more effective by implementing informational technologies in the learning process. The current problem could be solved by creating specific learning programs and their purposeful use.

* * * * *

საკვანძო სიტყვები: ინკლუზიური განათლება, ბავშვები აუტიზმის სპექტრის აშლილობით, კინესთეტიკური ინტელექტი, აუდიალურ-ვერბალური ინტელექტი, მუსიკალური ინტელექტი, დიფერენცირებული სწავლება, საინფორმაციო ტექნოლოგიები, მასწავლი პროგრამები.

აუტისტური სპექტრის აშლილობის მქონე ბავშვების რიცხვი ბოლო წლებში საკმაოდ გაიზარდა. სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით ყოველი 88 ახალშობილიდან 1 იბადება ასეთი აშლილობით. როგორც ექსპერტები ვარაუდობენ, უახლოეს მომავალში, ამ ტიპის გადახრა ექნება ყოველ მე-7 ბავშვს. ასეთი მოსწავლეების განვითარებისათვის აუცილებელია სოციალურ-მათემატიკური ჩართვა და სხვა მოსწავლეებთან ერთად, ზოგადსაგანმანათლებლო სკოლაში სწავლა. ამან პედაგოგები სირთულეების წინაშე დააყენა. პედაგოგებს სჭირდებათ კვალიფიკაციის ამაღლება და იმის დეტალური ანალიზი, როგორ მოახდინოს მოსწავლეთა შესაძლებლობის მაქსიმალური რეალიზება. ქვემოთ გთავაზობთ გარკვეულ რჩევებს, რომელიც დაგროვდა საერთაშორისო კვლევების საფუძველზე. ჩვენ შევჩერდებით და ყურადღებას გავამახვილებთ ჩვენ შევჩერდებით და ყურადღებას გავამახვილებთ:

- აუტისტური სპექტრის აშლილობის მქონე მოსწავლეთა ნაკლოვანებებზე და დამატებით საჭიროებებზე;
- როგორ უნდა წარიმართოს ასეთ მოსწავლეთთან სასწავლო პროცესი.
- საერთაშორისო კვლევების საფუძველზე დადგინდა:
- აუტისტი ბავშვები კარგად სწავლობენ, თუ მათ აქვთ შესაბამისად მოწყობილი გარემო, სადაც ისინი კომფორტულად გრძნობენ თავს. თითოეული ბავშვისათვის კომფორტული გარემოს შექმნა გულისხმობს, რომ მასწავლებელი და მშობელი მორგებულია მის საჭიროებას - სწავლების პროცესში გათვალისწინებულია მისი სწავლის სტილი. მაგალითად, თუ ბავშვს უადვილდება კითხვა/აზროვნება/ანგარიში სიარულის პროცესში, არ უნდა შეიზღუდოს და უნდა მიეცეს მას გადაადგილების საშუალება. ზოგი ბავშვი კარგად სწავლობს ხელით შეხებით (კინესთეტიკური ინტელექტი), ამიტომ მას უნდა მიეცეს დასწავლის პროცესში ყველაფერზე - ასოებზე, ციფრებზე, სიტყვებზე - ხელით შეხების საშუალება. ზოგ ბავშვს უადვილდება მუსიკის თანხლებით სწავლა (მუსიკალური ინტელექტი), ზოგს მოსმენით (აუდიალურ-ვერბალური ინტელექტი), ზოგი მხოლოდ თავისი თვალთა ნაკითხვით იმასწავლებს (სივრცითი ვიზუალური ინტელექტი) და ა. შ. სასწავლო პროცესის დაგეგმვისას მასწავლებელმა უნდა გაითვალისწინოს კონკრეტული ბავშვის თავისებურება და დასწავლის სტილი.
- ბავშვებს აუტიზმის სპექტრის აშლილობით უადვილდებათ სწავლა, თუ შემუშავებულია მათთვის სავარაუდო გრაფიკი: რას სწავლობენ, როდის სწავლობენ და რას ელიან თითოეული აქტივობის (ან დღის) შემდეგ (ყოველი აქტივობის განხორციელებისას მოსწავლემ უნდა იცოდეს, რომელ აქტივობას ახორციელებს და რას ელის).
- ხშირად აუტისტ ბავშვებს კითხვის პრობლემები აქვთ. მათ ტექსტის წაკითხვის პარალელურად უნდა მიეცეს საშუალება მოისმინონ ტექსტის აუდიო ჩანაწერი. ეს ბავშვს გაუადვილებს კითხვის პროცესს და ხელს შეუწყობს გამართული კითხვის უნარის გამომუშავებას.
- ასეთი ბავშვების უმრავლესობა კარგად აღიქვამს წაკითხულის შინაარსს, თუ პედაგოგები (მშობლები) ნებისმიერი ტექსტის (მხატვრული ტექსტი, ან ამოცანის პირობა) გასააზრებლად გამოიყენებენ თვალსაჩინოებებს - კონკრეტულ საგნებს, ილუსტრაციებს, სქემებს, ცხრილებს.
- ბავშვები აუტისტური სპექტრის აშლილობით კარგად აღიქვამენ სიტყვებს, თუ შესაბამისი ილუსტრაციების ან საგნების ჩვენებით მოხდება მათი დასწავლა. ზმნების აღსაქმელად კარგად მუშაობს შესაბამისი მოქმედების ჩვენება - ანიმაცია. კარგია ისეთი პროგრამების გამოყენება, სადაც კონკრეტული საგანი ან მოქმედება შერწყმულია შესაბამის სიტყვასთან. ზოგჯერ მოსწავლე უკეთ აღიქვამს მთლიან სიტყვებს, ვიდრე მარცვლებად

დანაწევრებულს. ასეთი დასწავლის მეთოდები სასარგებლოა არა მარტო აუტისტი ბავშვისათვის, არამედ ჩვეულებრივი მოსწავლისათვის.

- ბავშვებს ამ ტიპის აშლილობით ძალიან ხშირად უჭირთ ლამაზად წერა. ასეთი ბავშვებისათვის ნატიფი მოტორიკის გასავითარებლად მნიშვნელოვან როლს თამაშობს კომპიუტერზე ბეჭდვა. კლავიატურაზე ასოების ძეხვისას და ტექსტის აკრეფისას ბავშვი ახდენს ყურადღების მობილიზებას, შესაბამისად უვითარდება კონცენტრაციის უნარი. კარგ შედეგს მივალნევთ, თუ მოსწავლეს მივცემთ კომპიუტერზე ასოებისა და სიტყვების აკრეფის საშუალებას. შედეგად ის ეჩვევა წინადადებების გამართულად ჩამოყალიბებას და შესაძლოა პატარა მოთხრობებიც კი შექმნას.

- აუტისტი ბავშვების უმრავლესობას აქვთ საყვარელი საგანი, რომლის ჩართვაც სასურველია სასწავლო პროცესში - მაგ. ბავშვს თუ უყვარს მანქანა, შესაძლებელია მისი საშუალებით (რუკაზე „მოგზაურობით“) რუკაზე ქვეყნების მდებარეობის დამახსოვრება.

- ასეთ ბავშვებს უჭირთ ინსტრუქციის ან ბრძანების გრძელი წინადადებების სახით აღქმა. ამიტომ, მათთვის აუცილებელია ინსტრუქციის მოკლე ნაბიჯებად მიწოდება (თუ კითხვა იცის, შესაძლებელია ინსტრუქციის ჩანერა).

- ბავშვები აუტისტური სპექტრის აშლილობით ძალიან მგრძნობიარენი არიან და ხმამაღალ საუბარს აღიქვამენ, როგორც ყვირილს. ეს აფერხებს საუბრის შინაარსის გააზრების პროცესს. ამიტომ სწავლებისას განსაკუთრებული სიმშვიდის შენარჩუნებაა საჭირო.

- ასეთ ბავშვებს უჭირთ ემოციების მართვა, რისთვისაც საჭიროა სათანადო ისტორიების ხშირად მოყოლა და მართებულ ქცევაზე ყურადღების გამახვილება. ეს უფრო ადვილად განხორციელდება აუდიო ჩანაწერის თანხლებით, შედეგად გაიზრდება მათი მოტივაცია და ბავშვი დაისწავლის მართებულ ქცევას [1].

საერთაშორისო კვლევის ანალიზიდან ჩანს, რომ მასწავლებლის როლი და მისი სათანადო კომპეტენცია არის ყველაზე მნიშვნელოვანი ინკლუზიური განათლებისათვის. სხვადასხვა ქვეყანაში განხორციელებული კვლევები მოწმობს, რომ სწავლის უნარის დარღვევის მქონე მოსწავლეების წარმატებას განაპირობებს ბევრი ფაქტორი. მათ შორის: გაკვეთილზე განსხვავებული აქტივობების ხშირი მონაცვლეობა, ინდივიდუალური ინსტრუქციები, სწავლების განსხვავებული სტრატეგიები, მრავალფეროვანი სახალისო თვალსაჩინოება, განვლილი მასალის ხშირად განმეორება და ა. შ.

მასწავლებელმა უნდა შეძლოს სწავლების პროცესის სწორად დაგეგმვა, სასწავლო გარემოს ადეკვატურად მოწყობა, სასწავლო პროცესის ყველა მოსწავლის საჭიროებაზე მორგებულად განხორციელება - მასალის ადაპტაციის ჩათვლით. ყველა მოსწავლისათვის დროული უკუკავშირის მიცემა,

რასაც საკმაოდ დიდი ძალისხმევა სჭირდება და ფაქტიურად განუზოროცილებელი რჩება [2].

ამ ეტაპზე მასწავლებლები სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეების ყურადღების შენარჩუნებას მთელი გაკვეთილის მანძილზე ვერ ახერხებენ. ამის გამო სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლე ვერ აღწევს საგაკვეთილო პროცესში სრულ ჩართულობას, ყველაზე უკეთეს შემთხვევაში ნაწილობრივ ჩართულნი არიან სპეციალური პედაგოგის დახმარებით.

მასწავლებელი შემოქმედებითად უნდა მიუდგეს სწავლების პროცესის დაგეგმვასა და წარმართვას, მოიფიქროს მიზნისაკენ მიმავალი გასართობი აქტივობები, რომელიც ხელს შეუწყობს დასწავლას. ასეთი ტიპის მიდგომებზე უკეთ რეაგირებენ აუტისტი ბავშვები და ამაღლებული მოტივაციით ახერხებენ სასწავლო პროცესში ჩართვას.

აუტიზმის სპექტრის აშლილობის შემთხვევაში, ხშირად ასახელებენ კომუნიკაციის უნარის ნაკლებობას. ეს ხელს უშლის პედაგოგს, მოსწავლე ჩართოს რიგ საკლასო აქტივობებში და შესაბამისად, ხელს უშლის მოსწავლეს სწავლაში. თუმცა არ არის აუცილებელი ასეთი ტიპის ბავშვისათვის კომუნიკაციის უნარის ნაკლებობა - შესაძლებელია ბავშვი კონტაქტს ამყარებს, როგორც თანაკლასელებთან, ასევე, პედაგოგებთან, მაგრამ არსებობდეს სწავლისთვის ხელისშემშლელი სხვა ფაქტორები.

პედაგოგმა ყოველივე ეს უნდა გაითვალისწინოს ინდივიდუალური სასწავლო გეგმის შედგენისას და პერიოდულად მოახდინოს მისი კორექცია მულტი-დისციპლინარულ გუნდთან ერთად.

ცხადია პედაგოგებს სჭირდებათ თავიანთი ჩვეულებრივი პრაქტიკის შეცვლა და სერიოზული მუშაობა, რათა მიაღწიონ მიზანს და განხორციელდეს სრულფასოვანი ინკლუზიური განათლება.

აუტისტი ბავშვის წარმატებები სასწავლო პროცესში დამოკიდებულია მასწავლებელსა და მას შორის დამყარებულ ურთიერთგაგებაზე. ასეთ მოსწავლეს, ჩვეულებრივი მოსწავლისგან განსხვავებით, სჭირდება არა მარტო ცოდნისა და უნარის შეძენა, არამედ, დამატებით აქცენტი უნდა გაკეთდეს სოციალური უნარების განვითარებაზე. პედაგოგმა უნდა გაითვალისწინოს მოსწავლის საჭიროება, შესაძლებლობა, ემოციური მდგომარეობა და სხვა ფაქტორები და უნდა მოახდინოს აუტისტი მოსწავლის კლასთან ინტეგრაცია ისე, რომ მას არ გაუჩნდეს არასრულფასოვნების შეგრძნება [3].

მასწავლებელს სჭირდება თავდაუზოგავი შრომა, სიახლეების შესწავლა, სხვისი გამოცდილების გაზიარება, კვლევების ანალიზი, თავისი სწავლების პროცესის რეფლექსია. მას სჭირდება შემოქმედებითი აზროვნების გააქტიურება და თითოეულ პრობლემურ მოსწავლეზე მორგებული სასწავლო პროცესის დაგეგმვა, მიზნისაკენ მიმავალი აქტივობების ინდივიდუალურად შერჩევა, აქტივობის ბოლოს მისაღწევი შედეგის შეფასება

და შესაბამისად ინდივიდუალური სასწავლო გეგმის კორექტირება. ეს მაშინ, როდესაც პედაგოგი კლასის უმეტეს ნაწილთან (ჩვეულებრივ მოსწავლეებთან) გეგმავს და ახორციელებს აქტივობებს ეროვნული სასწავლო გეგმით გათვალისწინებული, წლის ბოლოს მისაღწევი შედეგების შესაბამისად [4].

საკმაოდ გაუადვილდება მასწავლებელს პედაგოგიური საქმიანობა, სპეციალური საგანმანათლებლო საჭიროების მქონე მოსწავლეთა სასწავლო პროცესში ჩართვა სხვა მოსწავლეებთან ერთად და ყველა მოსწავლეზე მორგებული სასწავლო აქტივობის განხორციელება, მათი შეფასება და უკუკავშირი, თუ შეიქმნება მასწავლი პროგრამები და მათი საშუალებით დიფერენცირებულად განახორციელებს სწავლების პროცესს. მასწავლი პროგრამების წყალობით მოსწავლეს ექნება საშუალება შესასრულებელი დავალების ინსტრუქცია მოისმინოს ან წაიკითხოს ხშირად, შეასრულოს შესაბამისი დავალება და მიიღოს სათანადო უკუკავშირი, ისე, რომ სხვა მოსწავლეებს ხელი არ შეეშალოს. ხოლო შემდეგ კი მოახდინოს კლასთან ერთად საკითხის განხილვა - კომუნიკაციის უნარის განსამტკიცებლად.

დასკვნითი ნაწილი

აუტისტური სპექტრის აშლილობის მოსწავლეების წარმატებები დამოკიდებულია მასწავლებლის მიერ სასწავლო გარემოს სწორად მოწყობაზე, სასწავლო მასალის ადაპტირებაზე, მრავალფეროვანი თვალსაჩინოებების სწორად შერჩევაზე და გამოყენებაზე. ასევე, მიზანზე მიმართული მოკლე და მრავალფეროვანი აქტივობების შერჩევაზე და მათ ხშირ მონაცვლეობაზე, მოსწავლის საჭიროებისა და შესაძლებლობის შესაბამისად დეტალური ინსტრუქციების განმეორებაზე და ხშირ უკუკავშირზე. მასწავლებელი შეძლებს ყოველივე ამის განხორციელებას, თუ ის გადამზადდება და აითვისებს ასეთი ტიპის მოსწავლეებთან მუშაობის სპეციფიკას, დაოსტატდება საინფორმაციო ტექნოლოგიებისა და მასწავლი პროგრამების გამოყენებით დიფერენცირებული სასწავლო გარემოს უზრუნველყოფაში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Аутизм и школа. Ирина Дерач. (2013 г.)
2. Thomas, G., Glenny, G. Thinking about Inclusion: Whose reason? What evidence? International Journal of Inclusive Education. 2002.
3. ინკლუზიური განათლება - გზამკვლევი მასწავლებლებისათვის. ესგ და შეფასების ცენტრი. 2011.
4. Михальченко К. А. Инклюзивное образование – проблемы и пути решения / К. А. Михальченко // Теория и практика образования в современном мире (г. Санкт – Петербург, февраль 2012 г.)